

Певна річ, не все так погано в нашому міському цивілізаційному домі. Відбуваються цікаві виставки, концерти, спектаклі, форуми видавців; хоч із труднощами, та все ж добудовується мистецький арсенал, щороку на Андріївському узвозі неймовірними зусиллями ентузіастів живиться молодіжний кінофестиваль "Відкрита ніч", відбувається чимало інших заходів, а назагал усе ж згортається україномовний, українодуховний простір. Ми дуже толерантні до національних меншин, до мультикультуралізму, але хотілося б і собі не почуватися меншиною в себе вдома, аби й українській душі ставало дедалі затишніше в українському місті.

Анотація

Антиномія місто / село – не споконвічна, але в українській ситуації вона посилюється не тільки екологічною, цивілізаційною, а й мовною проблемою. Особливо тривожні симптоми мовної глухоти в сучасній художній літературі для дітей та юнацтва. Українці дуже толерантні до національних меншин, але хотілося б і собі не почуватися меншиною в себе вдома, аби й українській душі ставало дедалі затишніше в українському місті.

Ключові слова: антиномія місто / село, мова, мова художня, калькування.

Аннотация

Антиномия город / село – не извечная, но в украинской ситуации она усугубляется не только экологической, цивилизационной, но и языковой проблемой. Особенно тревожные симптомы языковой глухоты в современной художественной литературе для детей и юношества. Украинцы очень толерантны к национальным меньшинам, но хотелось бы и себя не чувствовать меньшиной у себя дома, чтобы и украинской душе становилось все более уютно в украинском городе.

Ключевые слова: антиномия город / село, язык, речь художественная, калькирование.

Summary

An antinomy is a city / village – not native, but in the Ukrainian situation it increases not only ecological, civilization but also by a linguistic problem. Especially anxious symptoms of linguistic deafness are in modern artistic literature for children and youth. Ukrainians are very tolerant to the national minorities, but it would be desirable and not to feel itself a minority for itself at home, that and became the Ukrainian soul all more comfortable in Ukrainian town.

Keywords: an antinomy is a city / village, language, artistic language, counter-drawing.

УДК 821.161.2–311.4

Жила Т.І.,

кандидат філологічних наук,
Уманський державний педагогічний університет

МОТИВ ПРОТИСТАВЛЕННЯ МІСТА СЕЛУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Традиційним для української літератури є мотив протиставлення велелюдного міста селу, де панує незаймана природа, затишок.

Літературознавець В.Т. Поліщук присвятив наукову розвідку особливостям створення образу міста в прозових творах М. Старицького [3, 118–123]. Він відзначає, що у творах письменника в зображенні міста переважає та тенденція, що

воно – місто – показується як опозиція (передовсім морально-етична) селу. Місто в Михайла Старицького – це “Содома”, яка “скаженіє і гуля” [3, 118]. О.В. Кардашук вивчала проблему просторових лексем в образній системі повісті О. Кобилянської “Земля”. Вона відзначає, що герой повісті Михайло сприймає місто як образ хаотичного різноманітного руху, що знесилює його душу [2, 83].

Мовознавець Л. Ставицька дослідила, що з початку ХХ ст. образна тема міста утвердилася в українській поезії [4, 117]. Матеріалом дослідження Л. Ставицької стали твори М. Семенка, В. Чумака, Д. Загула, В. Сосюри, Є. Плужника, М. Рильського та ін. Автор відзначає, що в багатьох віршах звучить мотив жертвності людського існування в місті, емотивну палітру образу міста на власне українському мовному ґрунті визначають суперечливі емоції та оцінки, мотивовані неоднозначним ставленням до феномена міста, що покинув “свої стріхи” і занурився у міську культуру. Наведені дослідницею фрагменти поетичних творів засвідчують посилення актуалізації лексеми *місто*, його персоніфікацію, появу нових словосполучень, поєднання з оригінальними епітетами, порівняннями: *місто-спрут, місто, наче спрут; місто кремізне, прокляте місто; місто в залізні долоні кличе мене; місто шумить, гергоче, а мимо люди чужі, немилі; звикнуть не можу до міста, брудного, глумливого міста* [4, 118].

Саме село змальовано як місце, де душа людини може знайти спокій, відродження. Цей мотив виразно звучить у поезії Григорія Сковороди: *Не пойду в город богатий. Я буду на полях жить! Буду в ък мой коротати, гд ъ тихо время б ъжит. О дуброва! О зелена! О мати моя родна! В теб ъ жизнь увеселенна, в теб ъ покой, тишина! Города славны, высоки на море печалей пхнут* (Сковорода, 42). Цю ж думку мислитель висловлює і в передмові до збірки “Басни Харьковскія”: *В седмом десятк ъ нын ъшняго в ъка, отстав от учительской должности и уединяясь в лежащих около Харькова л ъсах, полях, селах, деревнях и пчелниках, обучал я себе добродѣтели* (там само, 86).

Почуття захоплення селом передає і Т. Шевченко:

Село! – і серце одпочине.

Село на нашій Україні –

Неначе писанка село,

Зеленим гаєм поросло (Шевченко, 315).

Протиставлення села і міста є однією зі світоглядних рис Пантелеймона Куліша. М. Жулинський відзначає, що сільське життя, хутір були для письменника ідеалом гармонійного життя серед природи, духовним оазисом національної самобутності [1, 11]. Свої погляди П. Куліш викладає в публіцистичному циклі “Листи з хутора”: *Коли б мали волю сі добродії, то вже б давно наші хутори пописували, розцінили всякий ступінь землі, позаводили б на всякий хутір по трактиру з катеринкою* (Куліш, 244). Наведений фрагмент засвідчує думку письменника про аморальність міського життя, тому воно не може мати майбутнього, а насадження міського укладу, який в уявленні П. Куліша асоціюється з трактиром, із катеринкою, може призвести до загибелі хутора як уособлення

українського національного начала. У наведеному далі контексті віру у скороминучість міста як способу життя П. Куліш передає за допомогою одно- і кількаслівних номінацій *стариган, старий каверзник, старий дід-город*:

*І зовсім би дурнями без городян zostалися. У **городах** і купецтво, у **городах** і ремесло, у **городах** і наука собі з давніх-давен сідало мають. А яка всьому тому ціна наложена, те вже нехай один Господь рахує.*

*Як вам, панове, здається: чи однаково в мачухи, як і в матері? Оце ж нас, селян та хуторян, викохав названий батько – **город**, в тяжкій неволі та ще й дяки од нас вимагає: мовляв, без мене диким би звірякою селяне скитались; а то, бачте, як гарно Богу їх молитися понаучував і який гарний порядок судний повводив, і яку любу освіту народну скрізь розпростер! <...> О, бодай тебе, **старий каверзнику!** Все вже ти собі загарбав; не думай же і в мислях собі того не покладай, що во віки вічні ми в тебе під опекою зоставатимемось. Ти, **старигане**, своє діло зробив до кінця і сам починаєш свого анахронізму доглядатися, тільки що голосно признатись перед історією соромишся. Он уже в Брюсселі, в Базелі, в Москві та й по других старосвітських твердинях, де були вали і рови оборонні, там сади понасаджувані. Де сотні і тисячі людней падали, там весела тепер дитвора бігає. Хіба ж се не ознака, що **старий дід-город** свій вік звікував? Нічого більш йому робити (там само, 252).*

Подібні мотиви звучать у романі В. Підмогильного “Місто”. Село для його ліричного героя – символ земного раю, із селом він відчуває кривну спорідненість: *Тут, при березі, село здавалось питомим витвором просторів, чарівною квіткою землі, неба й води.*

*Його село, те, що Степан покинув, теж стояло на березі, і зараз він несвідомо шукав спорідненості між своїм та цим селом, що випадково трапилось йому на великій путі. І радісно почував, що ця кривність єсть і що в ці хати, як і в свої покинуті, він би зайшов господарем (Підмогильний, 308–309). Натомість незвіданість міського життя викликає острах, хвилювання перед неминучістю втратити духовний зв'язок із землею, природою, загубитися, розчинитися у велелюдді, втратити індивідуальність: Він почував у душі своїй невиразне хвилювання і млость, мов лишив у своєму селі й по всіх, що бачив був, не тільки минуле, але й надії (там само, 309). Місто змальовано як жива істота, яка здатна поневолити, зруйнувати внутрішній світ: **Місто**, що віддалік було біле від сонця й легке, тепер важко нависало над нею згори (там само, 312); На цій широкій вулиці він здивався з **містом** віч-на-віч. Прихилившись до муру, притискуваний нахабними накатами юрби, хлопець стояв і дивився блукаючими очима вздовж вулиці і не знаходив її меж (там само, 330). Значення велелюдності автор передає за допомогою епітета *галасливий*, а опозицію село – місто, неприйняття містом сільської ментальності передано словосполученням *жалюгідний селяк*: *Ось приїде він до неї, жалюгідний селяк серед галасливого міста* (там само, 325). Наростання душевного протиріччя між міською “задухою” і сільським привіллям передано за допомогою синтаксичної конструкції з градаційним рядом для передачі*

атрибутив міського життя, об'єднаних семантикою “жорстокість”, “неволя”, та антитези, де село є виходом із духовної кризи: *Назавжди покине [Степан Радченко] це місто, чуже його душі, цей камінь, ці збудні ліхтарі! Зречеться навіки жорстокої плутанини міського життя, отруйних мрій, що тяжать над галасливим бруком, задушливих поривів, що роз'їдають душу в вузьких закутках кімнат, відкинеться божевільного прагнення, що ятрить думку, затиснуту в лещата міста. І піде в спокійні, сонячні простори полів до покинутої волі, і житиме, як росте трава, як стигне овоч (там само, 529).*

Ідея протиставлення неповторності людської особистості, її індивідуальності велелюдному місту продовжує і надалі звучати в українській літературі. Оригінальні епітети та дефініції до слова *місто* добирає В. Симоненко: *Я тікаю від себе, від муки і втоми, Від крикливих окатих міст* (Симоненко, 147); *Є міста-рenegати! Є просто байстрята* (там само, 129). Асоціативні зв'язки міста із Содомом знаходимо у прозі В. Дрозда: *Купіть у селі хату, одійдіть душею від цієї содомогомори* (Дрозд, 143); *Сьогодні я знову блукала містом. Цього разу воно вже не намагалася поглинути мене, лиш дивилося стомлено-співчутливо великими зіницями у райдужках ліхтарів <...>. Місто питало мене: “Навіщо?”* (ЛУ, 16.12.04, 5).

Суперечливі почуття ліричного героя до міста оригінально передала Ліна Костенко: *Місто, премісто, прамісто моє! Стійбище людське з асфальту й бетону. Як там не буде, а все-таки є той силует у вікні золотому!* (Костенко 1989, 317). Поетизація міста відбувається за рахунок словотвірних засобів мови, створення неологізмів, персоніфікації сприяє і синтаксичне оформлення – структура зі звертанням.

Однак для української літературної творчості характерне й інше бачення міста. Кількасотлітньою традицією в українській мові є функціонування апелювативів на позначення міст з епітетом *славний*. З.Т. Франко вважає, що епітетом *славний* характеризувався спочатку місто Київ. Цей епітет уживався в історичних піснях і думах XVI–XVII ст. Згодом він переходить і на інші міста, а далі, стаючи мандрівним, не закріпленим за одним об'єктом, перетворюється з епітета Києва в атрибут фольклорно-пісенного мовлення [5, 64]. Епітет *славний* уживається в пам'ятках писемності різних жанрів не тільки стосовно Києва; побутує він і в творах нової української літератури. Пор.: *Нехай пов'їдаєть Львовъ, зацное и славное в(ь) малой Россіи м'їсто* (Галят., 56); *Той же Сагайдачний славное м'їсто Кафу з рицerstвом запорозкимъ <...> взял* (там само, 345); *До часу дал имь славное м'їсто Маринбурбъ, которое они кролю Казимеру продали* (Софонович, 212); *Розсуди ж тепер, каким триумфом обяты вс'ї славные европейские города* (Сковорода, 159); *Напишіть до мене у славний город Борзну; У славному-преславному місті в Чигирині Задзвонили в усі дзвони; Отам Швачка <...> каже сідлати Коня свого вороного. Має погуляти у Бихові, славнім місті* (СМШ, I, 147, 410); *Може, й спить, може, йому й сниться його рідний Миргород, славний козацький город, де найкращі ночі, найсмачніші млинці і найпишніші дівчата* (Лепкий I, 68); *Українцю, вийди на головний проспект славного міста*

Запоріжжя й оглянься навкруги: що тобі нагадує про те, що ти стоїш на землі, оспіваній в думах і піснях народних, художніх полотнах великих митців? (ЛУ, 2.12.04, 1). Епітет *славний* може вживатися і з власною назвою міста, напр.: *Видно шляхи полтавської і славну Полтаву* (Котляр., Енеїда, 221); *Альма з славним Інкерманом*; *А от і славний Перекоп* (Костомаров, 219, 223).

Символічного значення набувають іменники на позначення міста в романі Б. Лепкого “Мазепа”. Синоніми *город* і *місто* символізують віковичну боротьбу України за свою незалежність: “Спасибі, князю. Питаєте, чого я боролася з ворогом, котрий облягав наш **город**? Бо він ворог, ворог, світліший князю” (Лепкий II, 411). Повторюючись у кожній репліці Мотрі Кочубеївни, вони уособлюють вільнолюбивий український народ: “Союзник не вдирається насильно в **місто** і не здобуває його, знаючи, що **місто** дістало наказ від свого зверхника не впускати нікого в свої мури”. “Але ж зверхник зрадив царя, і ваш **город** не обов'язаний був його слухати”. “На це питання Батурич відповів вам тричі” (там само). Силу патріотичних почуттів допомагає передати й семантична опозиція займенників *наш* – *ваш*. Апелятиви на позначення міст, уживаючись разом із власними назвами, відтворюють велич України, стають знаками державності: *А мені ви позволите спитати вас, що сталося з **городами** українськими? Ще за життя Богдана Хмельницького ваше правительство виманило собі право <...> тримати свою залогу в **Києві** з тим, що її начальник не буде присвоювати собі ніяких прав до **міста** і до людності його. А тепер у **Києві** сидить воєвода, ніби другий гетьман і ніби сильніший ще від нього. В **Переяславі, Ніжині, Чернігові** і по інших **містах** теж стоять московські залоги і не перестають кривдити народ* (там само, 412).

На сторінках роману Олесея Гончара “Людина і зброя” з любов'ю описується місто Харків. Слово *місто* опоетизовується. Воно поєднує в собі велику кількість семантичних відтінків, не втрачаючи номінативного значення, символізує Батьківщину, рідний край. Дібрані до нього розгорнуті означення дають змогу показати і велич міста, і передати болючі почуття розлуки з ним: *Сьогодні він вперше побачив матір у військовому <...>. Все місто мовби повито зараз її смутком, її любов'ю. **Місто** барикад, бастіон заводів, фортеця сили індустріальної, **місто**, що, як витвір самого народу, звелось серед мальовничих просторів Слобожанщини <...>. Ідуть з **міста**, і невідомо, хто з них повернеться, а для кого не буде відти вороття* (Гончар, 53). У функції звертання, ускладненого відокремленим означенням, виступає слово *місто* в історичному романі у віршах “Маруся Чурай”: *О давнє місто, звикле до облоги, яка тривожна в тебе буде ніч!* (Костенко 1982, 115). У цьому контексті звучать уболівання за долю рідного міста, означення передає почуття гордості за історичне минуле.

У змалюванні села може звучати протилежний акцент: від звичайного протиставлення “велике – мале” без негативної оцінки аж до змалювання села як символу чогось віддаленого, менш розвиненого, наприклад протиставлення за розміром без негативної оцінки демонструє такий фрагмент з оповідання В. Винниченка: *Довгалю треба було на якийсь час сховатись. Йому добули*

пашпорта й випровадили в один **великий город**, розміркувавши, що в людному місті його велика, міцна постать в коротких штанях і з зачучвереною головою не буде так кидатись в очі, як в **селі** або в якомусь містечку (Винниченко, 273). У гуморесці О. Вишні село символізує щось далеке від цивілізації: *І хто міг подумати, що десь у невеличкому селі за п'ятнадцять верстов од залізничної станції живе людина, що нагонить страху і чоловікам, і жінкам, і малим дітям своєю таємничою, ніким і нічим не з'ясованою силою, своїм отим страшним зглазом* (Вишня, 56). Значення чогось другорядного, менш вартісного, ніж місто, набуває лексема село в такому контексті: *Миргород, хоч полковий, та не дуже то пишний був город, ніби велике село* (Лепкий І, 73).

Занепад в останні роки українського села зумовив уособлення іменника село і функціонування його в контекстах зі словами, які передають семантику “занепад”, “загибель”, “руйнація”. Багато таких прикладів у періодиці, напр.: *Ми зробимо все, аби наше село встало з колін* (УК, 18.06.05, 2); *багатостраждальне село* (УК, 30.09.05, 13); *Загине село – загине Україна* (там само); *Сьогодні настав час рятувати село всією Україною* (там само). Радянська система господарювання породила таке явище, як бригадне село. Індивідуально-авторське визначення цього поняття дає С. Колесник: *Села, що зійшли зі своїх н'єдесталів, не просто пасинки, вони нічії, вони поза лоном держави, вони – діти, покинуті своїми батьками під чужими плотами* (Колесник, 100); *Бригадне село – це задвірки імперії* (там само, 104).

Отже, проаналізований матеріал показує, що протиставлення образів села і міста є однією зі світоглядних рис творчості багатьох письменників.

Література

1. Жулинський М. У праці каторжній, в трагічній самоті / М. Жулинський // Куліш П. О. Твори : в 2 т. – К. : Дніпро, 1989. – С. 5–30.
2. Кардашук О. В. Засоби вираження категорії простору в художньому творі / О. В. Кардашук // Записки з загальної лінгвістики : збірник наукових праць ; [гол. ред. М. І. Зубов]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 6. – С. 78–84.
3. Поліщук В. Т. Образ міста (Києва) у прозі Михайла Старицького / В. Т. Поліщук // Українська філологія : теоретичні та методичні аспекти вивчення : збірник праць науково-практичних читань до 80-річчя Г. Р. Передрій. – Черкаси : Брама, 2005. – С. 118–123.
4. Ставицька Л. Естетика слова в українській поезії (10–30 рр. ХХ ст.) / Л. Ставицька. – К. : Правда Ярославичів, 2000. – 156 с.
5. Франко З. Т. Назва *Київ* за історичними пам'ятками / З. Т. Франко // Культура слова. – 1981. – Вип. 21. – С. 61–64.

Джерела

Винниченко – Винниченко В. Рабині Справжнього / В. Винниченко // Український Декамерон / упоряд. Р. Піхманець. – К. : Довіра, 1993. – Кн. І : Дияволиця. Новели. Повість / Післямова І. Денисюка. – С. 231–246.

Вишня – Вишня Остап. Вишневі усмішки / Остап Вишня. – К. : Держлітвидав, 1962. – 478 с.

Вишня, Чухраїнці – Вишня Остап. Чухраїнці / Остап Вишня // Воловець Л. І., Дунаєва О. М. Українська література : підручник для 11 класу. – Львів : Світ, 1994. – С. 462–466.

Галят., Ключ – Галятовський І. Ключь разумѣніѧ / І. Галятовський // Іоаникій Галятовський. Ключ розуміння / підг. до вид. І. П. Чепіги. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 53–210.

Галят., Наука – Галятівський І. Наука або спосіб зложення казаня / І. Галятівський // Іоаникій Галятівський. Ключ розуміння / підг. до вид. І. П. Чепіги. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 211–238.

Галят., Небо – Галятівський І. Небо новое / І. Галятівський // Іоаникій Галятівський. Ключ розуміння / підг. до вид. І. П. Чепіги. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 242–343.

Галят., Скарб. – Галятівський І. Скарбница / І. Галятівський // Іоаникій Галятівський. Ключ розуміння / підг. до вид. І. П. Чепіги. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 344–371.

Гончар – Гончар О. Т. Твори : в 7-ми т. / прим. В. Ковалю / О. Т. Гончар. – К. : Дніпро, 1987–1988.

Дрозд – Дрозд В. Усе – про секс / В. Дрозд // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 3. – С. 134–156.

Колесник – Колесник С. Обкрадені села / С. Колесник // Київ. – 1988. – № 7. – С. 101–110

Костенко 1982 – Костенко Л. Маруся Чурай : Історичний роман у віршах / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1982. – 136 с.

Костенко 1989 – Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.

Костомаров – Костомаров М. Поезії / М. Костомаров // Українська література XVIII ст. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 139–224.

Котляр., Енеїда – Котляревський І. Поетичні твори, драматичні твори, листи / І. Котляревський. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 36–210.

Куліш – Куліш П. О. Чорна рада : хроніка 1663 року ; оповідання ; драматичні твори ; статті та рецензії / П. О. Куліш // Твори : в 2 т. – К. : Дніпро, 1989. – Т. 2. – 586 с.

Лепкий I – Лепкий Б. С. Мазепа : Трилогія. I. Мотря : іст. повість у 2 т. / Б. С. Лепкий. – Львів : Каменяр, 1991. – 424 с.

Лепкий II – Лепкий Б. С. Мазепа : Трилогія. II. Не вбивай ; III. Батурин : іст. повісті / Б. С. Лепкий. – Львів : Каменяр, 1991. – 488 с.

ЛУ – газета “Літературна Україна”.

Підмогильний – Підмогильний В. П. Оповідання, повість, романи / В. П. Підмогильний. – К. : Наукова думка, 1991. – 800 с.

Симоненко – Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина : дірші, сонети, поеми, казки, байки / передм. В. А. Гончаренка / В. Симоненко. – К. : Наукова думка, 2005. – 296 с.

Сковорода – Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи / Г. Сковорода. – К. : Наукова думка, 1983. – 542 с.

СМШ – Словник мови Шевченка. – К. : Наукова думка, 1964. – Т. 1–2.

Софонович – Софонович Ф. Хроніка з літописців стародавніх / підготовка тексту до друку, передмова, комент. Ю. А. Мицика, В. М. Кравченка / Ф. Софонович. – К. : Наукова думка, 1992. – 336 с.

УК – газета “Урядовий кур’єр”.

Анотація

У статті розглянуто мотив протиставлення міста селу в творах української літератури. Дослідження присвячено аналізу опозиції образів міста і села в творчості письменників. Простежено семантику лексем, їх стилістичне використання.

Ключові слова: протиставлення образів, стилістика та семантика лексем.

Аннотация

В статье рассматривается мотив противопоставления образа города и села в украинской литературе. В работе анализируется оппозиция город – село в произведениях. Прослеживается семантика лексем, их стилистика.

Ключевые слова: противопоставление образов, стилистика и семантика лексем.

Summary

In the article reason of contrasting of city to the village is considered in works of Ukrainian literature. Research is devoted to the analysis of opposition of appearances of city and village in creation of writers. Semantics of lexemes is traced, then the stylistic use.

Keywords: contrasting of appearances, stilistika and semantics of lexemes.

УДК 821.161.2.5.09

Борисенко К.Г.,
кандидат філологічних наук,
Київський міський педагогічний університет імені Б.Д. Грінченка

ОПОЗИЦІЯ “МІСТО / СЕЛО” В УКРАЇНСЬКИХ БОГОСЛОВСЬКО-ПОЛЕМІЧНИХ ТРАКТАТАХ АНТИРОЗКОЛЬНИЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

Українська полемічна література XVII–XVIII витворила корпус текстів, спрямованих проти російських розкольників, протестантів, юдеїв, магометан, а також проти московського православ'я. Із-поміж антирозкольників розправ, писаних українцями, маємо “Розыск о расколнической брынской вѣрѣ” Дмитра Туптала (св. Димитрія Ростовського), “Знаменія пришествія антихристового” Стефана Яворського, “Истинное оправданіє правовѣрных христіан” Теофана Прокоповича, “Обличеніє неправды расколническая” Теофілакта Лопатинського, “Увѣщаніє бывшему Мошенскаго монастыря игумену Іоасафу, за раскол в соловецком монастырѣ в заключеніи держащемуся” та “Дополнительное обличеніє неправых и лжесловных отвѣтов расколнических, пустосвятами выгорѣцкими пустынножителами именуемыми, честному іеромонаху Неофіту от святѣйшаго правителствующаго Синода ради увѣщанія к ним посланному, в 1723 году предложенных, составленное благословленієм того ж святѣйшаго правителствующаго Синода в нынѣшнем 1745 году” Арсенія Мацієвича.

Попри пильне зацікавлення вітчизняної науки письменством барокової доби, свідченням чого є дослідження Л. Ушкалова, Б. Криси, М. Сулими, П. Білоуса, Р. Радишевського та ін., маємо низку питань, які потребують докладнішого вивчення. З-поміж них варто виокремити й студії над полемічними трактатами XVII–XVIII століть, зокрема антирозкольників спрямування. Зазначмо, що згадки про ці твори подибуємо в працях М. Костомарова, М. Грушевського, І. Шляпкіна, Ю. Самаріна, Д. Скворцова, І. Огієнка, проте здебільшого дослідники акцентували увагу на їх суспільно-історичний та богословський контекст. Разом із тим, малодослідженим залишався власне історико-літературний аспект, одним із виявів якого є побутування в православно-розкольників полеміці опозиції “місто–село” як конфлікту двох світоглядів.

Відомо, що українська барокова культура є виразно урбаністичною. Варто звернути увагу бодай на той факт, що її потужними центрами в різні часи стають Острогор, Львів, Київ, Чернігів, Харків, де функціонують освітні осередки й друкарні. До того ж слід згадати гетьманський двір у Батурині, при якому тривалий час